

Iluminatul cu gaz lampant în orașul Târgu Jiu în a doua jumătate a secolului al XIX-lea

Dumitru Cătălin Drăghici

Schimbarea unui sistem de iluminat și înlocuirea lui cu un altul mai eficient, mai modern, mai ușor de întreținut și mai utilizat în alte orașe este un fenomen foarte întâlnit în epocă. Acest lucru este ceva firesc, determinat de conștientizarea avantajelor noului sistem în detrimentul celui vechi. Înlocuirea iluminatului pe baza lumânărilor de seu cu cel bazat pe gazul lampant¹ s-a datorat, și în cazul orașului Târgu Jiu, faptului că dezavantajele vechiului sistem de iluminat au impus căutarea unei alternative.

Iluminatul pe bază de gaz lampant folosește ca materie primă gazul obținut din distilarea petrolului. Acesta era pus în rezervoare de metal amplasate pe stâlpul de iluminat care se terminau cu un fitil ce se afla înmuiat în gaz. Produsul petrolier utilizat trebuia adus din alte zone ale țării (spre deosebire de lumânările de seu care erau cel mai adesea produse de meșteri locali folosind materie primă din același loc), cel mai adesea din județele Prahova, Dâmbovița și Buzău. Transportarea combustibilului necesar acestui sistem de iluminat a devenit mult mai facilă după inaugurarea căii ferate Filași – Târgu Jiu în anul 1888. Pe lângă gazul utilizat ca și combustibil, acest sistem de iluminat necesita și alte materiale, ca de exemplu fitilele (aflate ca și gazul în categoria consumabilelor), sticlele de lampă (care trebuiau înlocuite și ele relativ repede întrucât se spărgeau din cauza folosirii îndelungate, din cauza furtunilor și a actelor de vandalism) și stâlpii ce susțineau întregul ansamblu (confecționați din lemn și metal, cel mai adesea fontă).

Ca și în cazul lumânărilor de seu, asigurarea iluminatului public prin acest sistem se realiza în baza unei antreprize, câștigată de un ofertant în urma desfășurării unor licitații publice organizate de către Primărie.

¹ Termen folosit în epocă pentru desemnarea petrolului lampant. A nu se confunda cu gazul aerian, un alt sistem utilizat în epocă, mai eficient, dar care necesita o investiție mult mai importantă și avea nevoie de un consum mult mai mare pentru a fi rentabil. În consecință gazul aerian a fost utilizat doar în orașele de mari dimensiuni.

Înainte desfășurării licitațiilor, Primăria elabora un „act de licitațiune” în care erau precizate condițiile în care urma să se desfășoare antrepriza (obligațiile pe care contractantul, dar și Primăria trebuiau să le respecte), care trebuiau publicate pentru ca eventualii doritori să ia act de ele. Între Primărie și cel mai bun ofertant (care se angaja să asigure acest serviciu pe o sumă cât mai mică plătită de către Primărie), se încheia un contract ale cărui stipulații le repetau, în mare, pe cele din „actul de licitațiune”, acesta fiind însă încheiat cu titlu personal „Contractu prin care sub scrisul facu cunoscutu că dela licitația ținută la onorab. Primărie orașul T. Jiului iluminarea orașului noaptea prin cinci deci și cinci lampe pe termenu de trei ani începuți dela 1 Ianuaru 1868 și până iarași la 1 Ianuaru 1871 sau adjudecatu asupra mea cu prețu de lei patruspredece mii și șapte sute patru deci...”². Din documente rezultă că antreprizele se încheiau pentru acest timp de iluminat pe durate mai mari de timp (pe trei ani) și de asemenea pe sume mai mari de bani decât în cazul iluminatului prin lumânări de seu (în cazul acestui sistem de iluminat, antreprizele se încheiau pe o perioadă de un an și pe sume mai mici de bani). În mod personal consider că acest lucru se datora costurilor mai mari ce implica o astfel de întreprindere față de cea precedentă (costuri mai mari ale combustibilului care trebuia transportat de la mari distanțe, costuri de depozitare, costurile celorlalte consumabile, mentenanța, etc.) și prin urmare riscurile la care era supus un antreprenor erau mai mari.

Preocupările Consiliului Comunal și ale Primăriei, pentru introducerea acestei modalități de iluminat public în Târgu Jiu datează (atât cât cercetarea noastră a reușit să descopere), din deceniul al șaptelea al secolului al XIX-lea. Atunci, aceste organe de conducere au luat act de starea în care se afla iluminatul prin lumânări de seu din oraș, de avantajele sistemului pe bază de gaz și de gradul de utilizare a acestuia la nivelul altor comune urbane ale țării.

Astfel, la 1 august 1862, într-un jurnal privind reclamațiile referitoare la iluminatul orașului „pe timp de noapte”, membrii Consiliului Municipal, „chibzuindu cu toată maturitatea venimu de a espune prin aqueste rezultatulu deliberațiuniloru noastre”. Era descrisă starea jalnică în care ajunseseră felinarele orașului, multe având geamurile sparte și stâlpii putreziți. La 1 august 1862, într-un jurnal al Consiliului municipal privind iluminatul orașului noaptea, membrii „subsemnații chibzuindu cu toata maturitatea venimu de a espune prin aqueste rezultatulu deliberațiuniloru noastre”. Se descria proasta stare în care ajunseseră felinarele orașului (stâlpii erau în mare parte putreziți) și s-a decis înlocuirea sistemului vechi care prezenta o serie de inconveniente: „avându în vedere qua que

2 D.J.A.N. Gorj, Fond *Primăria orașului Târgu Jiu*, dos. 31/1867-1873, f. 9.

de până acum iluminare cu lumânări de seu presenta inconveniente de nevindecabile din toate punctele de privire adică: iluminarea este pururea necompletă sau din cause inerente la acestu modu de iluminare sau din cauza de a fi luat lumânarea de seu de quellu d antâiu venitu rău voitoru. Avându în vedere qua iluminarea cu gazu este asta zie de obște îmbrățișată din cauza avantageloru de totu felulu quea presentă și apoi dupe prețulu gazului nici atât diferenția de costu nu vedemu între unu modu de iluminare și quellu l laltu”³. Deci motivele pentru care Consiliul comunal decisese necesitatea înlocuirii iluminatului pe baza lumânărilor de seu cu cel cu gaz erau referitoare la faptul că lumina era slabă, iar lumânarea putea fi luată de orice trecător răuvoitor. De asemenea, noua formă de iluminat era prezentată ca fiind foarte utilizată în acele vremuri ca urmare a numeroaselor sale avantaje, iar din punct de vedere financiar ea era înfațișată ca nefiind cu mult mai costisitoare decât cea folosită până atunci. Ca urmare a acestor motive, Consiliul a decis să îl însărcineze pe Casierul municipal care urma să plece în străinătate, într-o călătorie de afaceri în interes personal, să cumpere, cu bani din fondurile Casei orașului⁴, „40 lampe cu felinarele loru la vreuna din fabricile quelle mai renumite și acreditate pentru bunul lucru în toate privințele”⁵. Urma apoi să se realizeze o licitație pentru darea în antrepriză a iluminatului public și modernizarea acestuia prin noul sistem, vechile felinare pe bază de lumânări de seu urmând a fi amplasate pe străzile mai îndepărtate de centru și în mahalale („să se pue în licitație așezarea loru prin stâlpi noi să se dea în antrepriză iarăși prin licitație iluminarea loru noaptea, centrulu și ulițele cele mai frequentate ale orașului, iară părțile selle quelle mai îndepărtate și mahalalele... să rămâie a se ilumina totu după vechiulu sistem, așezanduse din felinarele cu lumânări quelle que se aflau mai bine conservate iar restulu cu stâlpi loru să să vândă prin licitație și costulu que se va agonisi să să facă la casă.”)⁶. Însărcinarea dată casierului era repetată și de o adresă din 30 august 1862, în care acesta era autorizat să ia acea suma de bani pentru a cumpara cele 40 de lămpi, împreună cu „mașinile” lor pentru iluminatul orașului („mergeti Dle în Austria pentru a face comerciale să [acondeți] și să aduci patruzeci lampe cu mașinile loru îndoite pentru iluminarea stradeloru cu gazu împreună cu felinarele loru toate cualitatea de cea mai bună, trainică și întinsă mărime în depărtare spre a îndestula lumina în depărtare...”)⁷. Deci acesta trebuia să procure pentru oraș materiale de cea mai bună calitate, care să emită o lumină cât

3 D.J.A.N. Gorj, Fond *Primăria orașului Târgu Jiu*, vol. I, dos. 19/1862-1867, f. 1.

4 Organul care se ocupa cu finanțele comunei.

5 D.J.A.N. Gorj, Fond *Primăria orașului Târgu Jiu*, vol. I, dos. 19/1862-1867, f. 1.

6 *Ibidem*, f. 1.

7 D.J.A.N. Gorj, Fond *Primăria orașului Târgu Jiu*, vol. I, dos. 19/1862-1867, f. 3.

mai puternică, astfel încât să lumineze pe distanțe cât mai mari („întinsă mărime în depărtare”). Acest lucru denotă o grijă a administrației comunale pentru un iluminat eficient și de calitate.

Pentru procurarea materiei prime pentru acest sistem de iluminat, Primăria orașului Târgu Jiu a contactat administrațiile mai multor orașe din zone în care se găseau zăcăminte petrolifere, precum și firme (dar și persoane individuale) specializate în prelucrarea produselor petroliere și în distribuirea lor. O astfel de adresă a fost trimisă Primăriei orașului Ploiești la data de 18 octombrie 1862, comunicându-i-se acesteia nevoia orașului Târgu Jiu de a se aproviziona cu aproximativ „360 vedre”⁸ de gaz, necesare consumului pe durata unui an⁹. Răspunsul administrației orașului Ploiești a venit pe data de 22 octombrie și prin acesta, Consiliul Municipal al orașului Târgu Jiu era informat că în urma discuțiilor purtate cu mai mulți fabricanți de gaz din județul Prahova s-au arătat câțiva doritori de a aproviziona orașul Târgu Jiu cu cantitatea necesară. Astfel, „sa aratatu dorința Dlui Eduardu Mădăcicu et Companie ca să poată preda asemenea gazu aici pe locu vadra cu lei unsprezece parale zece iar transportu unei vedre până acolo costă lei cincii și jumătate daru de aicie și până în Craiova unde are și Magazie lei patru si jumătate, precumu și Dlui Atanasie Dimitriu că pate preda aici pe locu vadra cu lei șaisprezece, iar pentru transportulu acolo nu se anagează. Prin urmare daru vi se notifica spre relasire căci din cei lalți asemenea fabricanți nu a mai voitu nici unulu ase angaja în niciun modu”¹⁰. Deci, existau doar doi fabricanți, Eduard Mădăcicu et Companie care accepta să acorde transportul (bineînțeles contra cost) și Atanasie Dimitriu care accepta doar să furnizeze gazul fără a se angaja însă în transportarea lui. Ceilalți fabricanți nu doreau să se angajeze într-o asemenea întreprindere, probabil datorită costurilor ridicate și profitului redus pe care l-ar fi obținut, sau probabil incapacității de a furniza constant cantitatea necesară.

Pentru darea în antrepriză a iluminatului prin gaz lampant au fost organizate licitații publice, a căror desfășurare autoritățile locale erau obligate a o face cunoscută. În acest sens, Primăria orașului a trimis la data de 23 octombrie 1862 o adresă către Prefectura județului în care se anunța desfășurarea unei licitații publice pentru data de 30 octombrie. Aceasta era rugată să facă în așa fel încât această știre să fie cunoscută prin Poliție și subprefecturi, cât și prin Monitorul Oficial¹¹. La dezbaterea chestiunii iluminatului public pe bază de gaz lampant organizată la data de 8 ianuarie 1863, deputații de suburbii convocați s-au arătat de acord

8 Unitate de măsură pentru lichide folosită în epocă.

9 D.J.A.N. Gorj, Fond *Primăria orașului Târgu Jiu*, vol. I, dos. 19/1862-1867, f. 5.

10 *Ibidem*, f. 6.

11 D.J.A.N. Gorj, Fond *Primăria orașului Târgu Jiu*, vol. I, dos. 19/1862-1867, f. 7.

cu hotărârile Consiliului Municipal¹².

Ca urmare a expirării contractului iluminatului orașului „prin 40 lampe cu gazu și 20 felinare cu lumânări de seu”, se căuta încheierea unui nou contract în scopul asigurării acestui serviciu¹³, contract încheiat, în cele din urmă, între Primărie și câștigătorul licitației, Costache Schileru la data de 27 martie 1864¹⁴.

Se pare că iluminatul prin cele 40 de lămpi de gaz și prin cele 20 de felinare cu lumânări de seu nu era tocmai funcțional, din moment ce, peste un an, la 20 octombrie 1865 acest lucru se specifica într-un raport al primarului Constantin Stanciovi. Iluminatul public devenise o iluzie „contra condițiilor contractate din cauza îndărătniciei și lipsăi de specialitate a aprinzătorilor a acestor lampe și felinare în quare quelle mai multe și în multe seri în revisia que amu făcutu cu D. Polițaiu le am găsit nefuncționându. Avându în vedere murmurulu și reproșurile publicului orășan precum și pretențiunile autorităților administrative din adresa onorab. Prefecturi no.11089 și a onorab. Poliții no. 3464...”¹⁵. Se afirma că, din observațiile făcute, în urma deținerii antreprizei de către contractantul (contractaciul), Iancu Bărbulescu¹⁶, nu s-a văzut vreun efect pozitiv al contractului, astfel că acesta a fost chemat la Primărie punându-i-se în față acuzațiile și pedepsele la care urma a fi supus, așa cum acestea reieșeau din contract. Acesta a declarat că pe viitor va executa iluminatul conform regulilor existente în contract și că va plăti cu „lei 94 parale 20” din banii proprii un revizor din partea Primăriei cu cunoștințe despre aprinderea și curățirea lămpilor, pe care Primăria l-a împuternicit cu autoritate asupra antreprenorului în scopul menținerii curățeniei și funcționării lămpilor orașului¹⁷.

Cu toate acestea, regulile de asigurare a iluminatului nu erau respectate, fapt dovedit de declarația de la 2 ianuarie 1867 a consilierului urbei Grigore Mongescu în care afirma că, mergând în noaptea de 1 ianuarie a aceluși an spre casă după ora 12 noaptea a găsit un număr de opt lămpi neaprinse¹⁸. Neregulile erau numeroase însă, așa cum rezultă dintr-o adresă a Polițaiului către primar, în care acesta aducea la cunoștința edilului că după mai multe revizii făcute alături de unul din consilierii orașului a constatat faptul că lămpile în nopțile întunecoase nu aveau putere să lumineze până la răsăritul soarelui, zece din acestea

12 *Ibidem*, f. 7

13 D.J.A.N. Gorj, Fond *Primăria orașului Târgu Jiu*, vol. I, dos. 19/1862-1867, f. 10.

14 *Ibidem*, f. 16.

15 *Ibidem*, f. 23.

16 Probabil înrudit cu Ioan Bărbulescu, însărcinat cu antrepriza lumânărilor de seu.

17 D.J.A.N. Gorj, Fond *Primăria orașului Târgu Jiu*, vol. I, dos. 19/1862-1867, f. 23.

18 D.J.A.N. Gorj, Fond *Primăria orașului Târgu Jiu*, vol. I, dos. 19/1862-1867, f. 34.

nu funcționau, aprinderea era realizată de la o oră foarte târzie, de către angajați puțini la număr, iar în mai toate cazurile geamurile erau necurățite, fitilele nepotrivite și „mașinile stricate”¹⁹. Ca urmare a acestor nereguli, „Ioan Bărbulescu” (probabil tot Iancu Bărbulescu) a fost amendat în repetate rânduri, contractul fiind în cele din urmă anulat („au constatat qua aquest antreprenor călcându constituțiunile stipulatu în contractu au fostu supusu pentru aqueste abateri de mai multe ori la amendă și qua prin urmare dupe o așea stare de lucruri contractulu în questiune este lovitu de nulitate.”)²⁰.

Cu toate acestea însă, din documente rezultă că Bărbulescu a continuat și după cele expuse mai sus să dețină antrepriza iluminării orașului, așa cum reiese dintr-un raport („jurnalu”) din 21 februarie 1867 al Polițaiului Mărgăritescu către primar, în care acesta declara că a descoperit împreună cu consilierul Grigore Pâhă, 20 de lămpi nefuncționând, contrar obligațiilor din contract. Având în vedere că antreprenorul neglija angajamentul luat în fața „onoratei Primării” a fost amendat pentru această abatere cu 20 de lei, câte un leu pentru fiecare lampă gasită nefuncționând²¹.

Seria raporturilor în care Polițaiul înfățișa starea deplorabilă a iluminatului public din Târgu Jiu continua cu o nouă adresă, de data aceasta către Prefect în care acesta își expunea părerea referitoare la starea iluminatului, sugerând „să binevoiați a chibzui să se liciteze contractul asupra altui amator²² demn de a ilumina Orașul după cum cere trebuința, fiindu că făcătorii de reelle profitându de întunericul noptii comitu adesse ori felurimi de furturi”²³. Deja proasta gestionare a serviciului devenea un pericol pentru siguranța cetățenilor întrucât infracționalitatea ar fi putut crește, hoții mai ales, profitând de întunericul de pe străzi. Șeful Poliției a întocmit și o listă cu lămpile găsite nefuncționând, în scopul dovedirii proastei administrări a iluminatului public de către Iancu Bărbulescu: „Patru spre zece lampe constatate nefuncționându dela 2 octomvrie 1866. Constatate lampe stinse în luna octomvrie și februarie. Optsprezece lampe la 21-22 ianuarie a.c. Două zeci la 20-21 ianuariul. Doa zeci și cinci la 28 Fevroariu constate nefuncționându. Șase zeci la 1 martiu. În totalu lei trei sute opt zeci și cinci”²⁴. Procesul verbal din data de 19 aprilie 1867 al lui I. Mărgăritescu, șeful Poliției înaintat Prefectului, îl înștiința pe acesta că se decisese că, pe de o parte, să se scoată la licitație contractul, iar pe de altă parte antreprenorul să fie amendat cu 16 lei în profitul Cassei urbane,

19 *Ibidem*, f. 41.

20 *Ibidem*, f. 42.

21 *Ibidem*, f. 43.

22 Cu sensul de doritor.

23 D.J.A.N. Gorj, Fond *Primăria orașului Târgu Jiu*, vol. I, dos. 19/1862-1867, f. 46.

24 D.J.A.N. Gorj, Fond *Primăria orașului Târgu Jiu*, vol. I, dos. 19/1862-1867, f. 47.

socotindu-se un leu pentru fiecare lampă gasită din nou nefuncționând. I se cerea prefectului să se intereseze pentru vinderea contractului, situația „ne mai putându-se îngădui cu niciunu clipu”²⁵, iar la 3 mai 1867, prefectul îi cerea, la rândul său primarului să ia măsurile necesare. Cu toate acestea, într-un document de la 4 august 1867, prefectul îi spunea primarului că în patru luni nu s-a rezolvat nimic.

Răspunzând la acuzațiile ce i s-au adus privind nerespectarea contractului pe care îl semnase, lăncu Bărbulescu i-a trimis o scrisoare prefectului în care se apăra pretextând că Primăria orașului nu și-a respectat partea de contract, întrucât nu i-a furnizat banii care i-ar fi fost de folos pentru procurarea materialelor necesare serviciului²⁶.

În final, s-a hotărât ținerea unei noi licitații pentru darea în antrepriză „a eclarașului orașului Târgu Jiu prin 55 lampe cu gazu pe termen de 3 ani începând de la 1 ianuarie 1868”. Condițiile pe care Primăria i le impunea viitorului contractant erau următoarele:

1. „Lampele se vor aprinde în toată durata contractului în orcâte nopți și oricându întunecimea atmosferică va reclama lumina puindu întrânsele tot d auna gazu de bună calitate și fitilele să fie bune potrivite pe mașine și în mărimea trebuită că să dea îndestulă lumină.
2. În toată vremea atâtu mașinele coșurile de sticlă câtu și felinarele să fie bune curățite spre anu aduce întunecime din necurățenie.
3. Genurile felinarelor în genere, coșurile de sticlă și mașinele ce se vor sparge și strica din neîngrijire sau rea umblare la aprindere și curățire privește în greutatea antreprenorului și iar conduce din întâmplare extraordinare precum incendii, furtuni, cutremure, grindine sau alte casuri de forță majoră vor aduce stricăciuni și spargerii lampelor bine constatate atunci asemenea pagubă va privi pe Primărie.
4. În casu cându seva sparge vreo lampă de vreun trecătoru și se va dovedi de către antreprenoru spărgătorulu va fi datoru a încunoștiința Primaru pentru essecutarea și despăgubirea cuvenită.
5. Antreprenorul este obligatu a avea o rezervă de gaz, fitiluri, cilindre și ori ce altă obiecte trebuincioase la luminarea lampelor precum și o rezervă de mașini lampe cu toate ale loru spre a înlocui fără întârziere pe cele sar sparge.
6. Cându lampele vor fi lăsate în neglijență așa încātu vre una din trânsele sar găsi stinsă în cursu și nu se va reaprinde în

²⁵*Ibidem*, f. 50.

²⁶*Ibidem*, f. 57.

data atunci se va amenda cu un sfanțu de fiecare lampă în profitul Casei.

7. Dreptul de surveghere asupra lampelor ce vor fi lăsate în neîngrijire este lăsată autorității adiministrativă.
8. Prețulu ce se va resolta se va răspunză antreprenorului pe fie care an la 3 și șase luni adecă jumătate după 3 luni și jumătate după șase.
9. Concurenții suntu obligați ca mai înainte de alicita să înfațișeze garanția solvabilă²⁷.

Deci, analizând acest „actu de licitațiune” putem observa că obligațiile contractantului erau în primul rând de a menține permanența iluminatului în oraș, să folosească materiale de bună calitate, să mențină coșurile de sticlă și felinarele în curățenie, să suporte cheltuielile rezultate de pe urma proastei utilizări a materialelor, să aibă o rezervă de materiale necesare serviciului, să suporte amenda de „un sfanțu” atunci când un felinar ar fi fost găsit stins, plata antreprenorului ar fi urmat să vină pe fiecare an din cei trei, la trei și șase luni (jumătate din bani după trei luni și cealaltă jumătate după șase). La rândul său, Primăria suporta cheltuielile de plată pentru repararea felinarelor în caz de fenomen natural, avea dreptul de a supraveghea respectarea prevederilor de mai sus de către contractant, etc.

În mod surprinzător, în ciuda nerespectării prevederilor contractelor precedente, câștigătorul licitației a fost tot lancu Bărbulescu. În urma semnării de către acesta a contractului, a luat la cunoștiință condițiile Primăriei, obligându-se la respectarea lor²⁸. Contractul preciza că prețul cu care a fost adjudecată licitația asupra sa a fost de 14.740 de lei și conținea o serie de prevederi necuprinse în actul de licitație:

„VIIIlea Asemănatu condiții din actul de licitație mă obligu să pun mașini noi actualeloru lampe și să mai adaogu cinci lampe cu toate ale loru pe care să le și iluminezu în tot intervalu contractului la acărui espirare să le lasu casei orasene cu care se însuma peste tot numărului șase zeci lampe cu felinarele lor.

- IX. Mașinele ce voi aduce pentru înlocuirea celor vechi după art. 8 de mai sus mă obligu ale aduce dela fabricanți din Viena în cualitatea acelora ce am adusu și după ce mai întâiu le voi înfățișa onorab. Primării împreună cu adăogitele cinci felinare de lampe cu mașinele lor ce vor fi în cualitatea celor înființia apoi le voi pune în funcțiunare de oa dată cu începerea primului anu al acestui contractu.

27 D.J.A.N. Gorj, Fond *Primăria orașului Târgu Jiu*, vol. I, dos. 31/1867-1873, f. 8.

28 *Ibidem*, f. 9.

XI. Pentru deplinirea acestui contractu întru toate precum și pentru suma de bani ce mise va răspunde în fiecare an la trei și șase luni am asigurat pe onorab. Primărie cu osebita garanția că în casu de abatere să poată ase despăgubi de prețul fără nici oa mijlocire de oricesu și spre încredințare am semantu însumi 10 octomvrie 1867 Iancu Bărbulescu.”²⁹

Analizând prevederile contractului, putem vedea că contractantul se obliga pe lângă celelalte condiții din actul de licitație și la modernizarea felinarelor existente și la procurarea de felinare de calitate (de care mai adusesse) din Viena.

La scurt timp după acordarea antreprizei, Consiliul Comunal, nemulțumit probabil de prețul negociat a luat în discuție, la 30 septembrie 1867, obținerea unui preț mai scăzut pentru antrepriză, oferit de alte persoane³⁰. Deliberarea în cazul acestei chestiuni a fost de mai multe ori amânată în scopul ajungerii la un consens³¹. Divergențele erau aprinse întrucât existau păreri care susțineau că antrepriza o dată acordată nu mai putea fi revocată din punct de vedere legal („iată Domnilor cum s-au petrecut faptele în acelle trei antreprize ce Dv ați venitu să observați și cu toate astea fără să țineți contu că asupra lor nuse poate reveni vă declarați numai sfiala că nu puteți să le atacați iar pe nalta cereți deslegarea onor. Comitetului”³²).

Au existat și neînțelegeri cu alți doritori să asigure iluminatul orașului, așa cum reiese dintr-un document în care o astfel de persoană protesta împotriva faptului că în repetate rânduri, dorind să participe la licitații i s-a spus că „sorocul” se schimbese, iar ultima dată (a treia) i s-a spus că licitația se încheiasse, în condițiile în care dorea să liciteze 12.000 lei³³.

Considerând că niște antreprize mai ieftine ar aduce mai mulți bani administrației orașului, Consiliul Comunal a decis organizarea unor noi licitații („decidem că în față cu aceste foloase Primăriea să treacă peste ori ce conflicte escate între noi și DI. Ajutor Scorțeannu fără să se crează că prestigiul autorității comunale se lovește cu faptul acesta cându este vorba de folosul casei și al obștei și se deschide o nouă concurență pentru zilele antreprize la 10, 11 și 13 octomvrie pentru fie care antreprinză câteva zie hotărâtă”³⁴). La aceste licitații candidații nu s-au lăsat așteptați, așa cum se vede într-o cerere din data de 10 octomvrie 1867 a unor „mușterei” negustori, către primar în care îi cereau acestuia mutarea

29 D.J.A.N. Gorj, Fond *Primăria orașului Târgu Jiu*, vol. I, dos. 31/1867-1873, f. 9.

30 *Ibidem*, f. 22.

31 *Ibidem*, f. 28 bis.

32 *Ibidem*, f. 29.

33 D.J.A.N. Gorj, Fond *Primăria orașului Târgu Jiu*, vol. I, dos. 31/1867-1873, f. 33.

34 *Ibidem*, f. 34.

„sorocului” în altă zi sau seara, deoarece acea zi era zi de bâlci, iar ei ca negustori trebuiau să fie acolo. Dacă acest lucru nu era cu putință, îi cereau primarului să îi informeze de acest lucru³⁵.

Răspunsul lui Iancu Bărbulescu la acțiunea Primăriei nu s-a lăsat așteptat, acesta trimițându-i o telegramă Ministrului de Interne în care protesta asupra comportamentului Primăriei care deși îl declarase ca fiind câștigătorul licitației desfășurate, a decis ca urmare a faptului că apăruseră doritori dispuși să asigure „ecleragiul” orașului cu un preț mai mic, să organizeze o nouă licitație. Acest lucru deși acesta îi procurase toate materialele necesare³⁶. Deși prima licitație urma să se desfășoare la data de 10 octombrie 1867, aceasta fusese reprogramată pentru data de 16, ca urmare a faptului ca nu se arătase niciun doritor. Anunțul acesta urma să se facă public prin „dărăbanu”. În urma licitației un antreprenor îi cerea primarului să nu „sloboade”³⁷ licitația întrucât el licitase 11.950 lei și deci se afla sub un anume Năstase Paunovici care licitase 15.000 lei³⁸.

În cele din urmă, antrepriza i-a fost acordată lui Nicolae Popescu, sub garanția lui Stan Gheorghiu, cu prețul de 10.980 lei pe an pentru un interval de trei ani, în urma licitației desfășurate la 20 octombrie 1867. Antrepriza i-a fost acordată sub aceleași condiții în care îi fusese acordată și lui Bărbulescu, iar contractul dintre Primărie și Nicolae Popescu a fost semnat la data de 28 octombrie 1867³⁹. Noului antreprenor trebuiau să îi fie predate de către cel anterior toate instalațiile necesare iluminatului, așa cum rezultă dintr-o adresă trimisă de Primărie lui Iancu Bărbulescu. Acesta trebuia, în data de 1 ianuarie 1868, să îi predea noului antreprenor cu inventar semnat de Nicolae Popescu, toate felinarele lămpilor în număr de 55, din care 40 de bronz sau fier și 15 de tinichea cu toate „mașinele lampelor și coșurile de sticlă în stare bună de funcționare” conform articolului VII din contract. Bărbulescu era avertizat ca să nu obstrucționeze această măsură, sub amenințarea cu pedeapsa („fără ave gândi să faceți vrei împiedecare iluminărei orășene căci orice consecuință contrarie vafi în a înșiva răspundere”)⁴⁰. O înștiințare despre expirarea contractului lui Iancu Bărbulescu i-a fost trimisă de către primar prefectului („antrepriza ecleragiului orașului prin lampe cu gaz în persoana Dlui Iancu Bărbulescu a expirat alături 31 octomvrie 1867”), în ea precizându-se, de asemenea, că contractul în întregime sa se afla la

35 *Ibidem*, f. 36.

36 *Ibidem*, f. 38.

37 Să nu adjudece.

38 D.J.A.N. Gorj, Fond *Primăria orașului Târgu Jiu*, vol. I, dos. 31/1867-1873, f. 41.

39 D.J.A.N. Gorj, Fond *Primăria orașului Târgu Jiu*, vol. I, dos. 31/1867-1873, f. 42, 49, 50.

40 *Ibidem*, f. 55.

Poliția locală. Totodată, erau prezentate mijloacele de care șeful acestei instituții dispunea pentru constrângerea vechiului antreprenor că acesta să îi predea noului antreprenor toate materialele în stare de funcțiune și de a face ca sistemul de iluminat să funcționeze cât mai repede⁴¹.

Cu toate aceste discuții, până la reglarea situației datorată schimbării antreprenorilor, teama că lipsa iluminatului ar putea încuraja fenomenele infracționale l-a determinat pe Polițaiul orașului să trimită o adresă către primar în care afirma că de la 1 ianuarie expirând contractul lui Iancu Bărbulescu, strazile nu mai fuseseră iluminate „din care cauză are temere ca nu cumva făcătorii de rele secondai de întunecul nopții să proiecteze vreuna din criminalele lor intențiuni.” Pentru a preveni o asemenea posibilitate, Polițaiul cerea ca contractantul să fie constrâns la îndeplinirea contractului⁴². Referitor la obligația sa de a preda instalațiile noului antreprenor, Iancu Bărbulescu preciza într-o adresă către Polițai că starea în care lasă acele instalații era mult mai bună decât cea în care le primise, motiv pentru care s-a confruntat cu serioase piedici, cheltuind bani pentru repararea lor⁴³. Considerându-se neîndreptățit, Bărbulescu a dat în judecată Primăria orașului Târgu Jiu pentru plata daunelor pe care le înregistrase ca urmare a nerespectării de către Primărie a contractului încheiat. Astfel, la data de 26 ianuarie 1868, primarul a primit o înștiințare din partea Tribunalului prin care era chemat în instanță pentru data de 20 februarie, ora 10⁴⁴. Expunându-și nemulțunirea, Iancu Bărbulescu îi scria președintelui Tribunalului Gorj prezentând felul cum se produsese neînțelegerile dintre el și Primărie. Acestea se datoraseră faptului că deși îl declaraseră câștigător, iar acesta cumpăraseră materialele necesare pentru antrepriză, peste o lună, la 26 octombrie consilierii Costache Stanciovi, Costache Vulpescu, Grigoriu Mongescu, Gregoriu Constantin eu revenit asupra deciziei luate și au hotărât din nou scoaterea la licitație a antreprizei („...ecleraji cu gazu aqestui orașiu de quatre onorab. Primărie în ospelul său între alți concurenți am concuratu și eu și quelu mai din urmă am fost subscrisu cu lei 14.740 pe quare prețu s au și adjudecatu de quatre onorab Primărie am depusu garanta și mi s-au și datu contractulu cu Nr. 1181 pe a quaruia bază s au considerație am mers spre aprovizionare la 24 Septembriu am cumpărat doue mii oca gadzu pe care la 3 octombrie l am și descărcatu aici în aqestui orașiu T. Jiului. La 25 septembrie am contractat încă pentru 400 vedre gazu depuind 20#⁴⁵ arvuna și doue

41 D.J.A.N. Gorj, Fond *Primăria orașului Târgu Jiu*, vol. I, dos. 31/1867-1873, f. 60.

42 *Ibidem*, f. 61.

43 *Ibidem*, f. 63.

44 D.J.A.N. Gorj, Fond *Primăria orașului Târgu Jiu*, vol. I, dos. 31/1867-1873, f. 64.

45 În opinia noastră, cred că acest semn era folosit în epocă atunci când se vorbea de o sumă de bani.

sute galbeni angajamentu după cum voiu constata cu acte; am asigurat mașini felinare și alte obiecte necesare la aqueastă antrepriză după obligațiunea condițiilor din contractu.”)⁴⁶. La data de 15 octombrie, fără să țină seama că contractul de antrepriză îi fusese vândut lui, Primăria l-a revândut lui Nicolae Popescu, lăsându-l pe Bărbulescu îndatorat („prin licitație revinde aquestu contractu assupra Dlui Nicola Poppescu fără a ține contu de contractulu și vânzarea ce mai făcuse încă o dată aquestei antreprize onorab Primărie lăsându pe subscrisulu încurcatu în păgubi cu cheltuielile urmate și lovitu acordu cu contracturile que am făcut pentru aprovizionarea.”)⁴⁷. Ca urmare a acestui fapt, îi chema în judecată pe cei de mai sus pentru recuperarea daunelor determinate de acțiunea Primăriei („querându qua prin justiție să fiu despensat atât de profitu que ași fi putut profita la aquesta quât și de prețulu a doue oca mii gazu câte 2/2 ocaua que am aprovizionat quare materialle fiindu prea spirtoase scade și curge din zie în zie și de 20# angajamentu contractulu pentru gazu precum și osebite daune pentru mașini, felinare, vasse pentru gaz, magazie și alte obiecte necesarii pentru aqueastă antrepriză pe quare le voiu arăta la ziua înfățișărei”). Pe lângă acestea, îi cerea Președintelui Tribunalului să încheie cât mai rapid procesul „fiind strânse păgubi și contractarea que am făcutu”⁴⁸. Primăria și-a numit un delegat pentru susținerea propriei cauze în persoana lui Grigore Săftoiu⁴⁹ în cadrul procesului desfășurat la Curtea de Apel din Craiova, care i-a dat câștig de cauză lui Iancu Bărbulescu, îndreptățit la primirea despăgubirilor revendicate⁵⁰.

Întrucât nu am reușit să găsesc documente pentru anii 80 ai secolului al XIX-lea, alte informații despre acest sistem de iluminat se găsesc în ultimii ani ai secolului.

Astfel, la data de 2 ianuarie 1895, în adresa comisarului municipal D. Herescu, se preciza că pentru serviciul de iluminat al orașului, lampagiul avea nevoie de „șase metri americă,⁵¹ trei litri ulei de rapiță cum și 18 cutii cu chibrituri”⁵². De asemenea, starea instalațiilor și a spațiilor de depozitare era nesatisfăcătoare, așa cum preciza un raport al comisarului Herescu către primar, „sau observat că 30 de magazii în care sta gazul pentru ars sunt îngăurite și curgu cum și mașinele deteriorate cu desăvârșire”, repararea lor fiind necesară. Lucrările de reparație pentru această problemă au fost aprobate de către Primărie la data de 8 ianuarie

46 D.J.A.N. Gorj, Fond *Primăria orașului Târgu Jiu*, vol. I, dos. 31/1867-1873, f. 65.

47 *Ibidem*, f. 65.

48 *Ibidem*, f. 65.

49 D.J.A.N. Gorj, Fond *Primăria orașului Târgu Jiu*, vol. I, dos. 31/1867-1873, f. 77.

50 *Ibidem*, f. 79-80.

51 Material textil.

52 D.J.A.N. Gorj, Fond *Primăria orașului Târgu Jiu*, vol. I, dos. 22/1895, f. 2.

1895⁵³. Același comisar îi cerea comisarului să aprobe cumpărarea „a cinci zeci de sticle de lampă No. 11” pentru iluminatul orașului deoarece cele cumpărate anterior se terminaseră. Se pare că pentru procurarea unor materiale necesare iluminatului public, Primăria apela la comercianți locali cum este cazul magazinului Constantin M. Dănăricu, de la care Primăria a cumpărat conform unei facturi „150 sticle pentru lampe N.11 30 lei, 12 metri pânză groasă 8,40, 38 cutii chibrituri 1,90, 6 litri ulei de rapiță 9,60, 6 pachete fitil Nr.11, duplex 6, total 65,50”. Pe spatele acestei facturi se află declarația lui Dănăricu conform căreia a primit suma de mai sus „după diferite chitanțe emise pe lunele Ianuarie și Februarie”⁵⁴.

Și în această perioadă Primăria orașului a adresat cereri unor firme producătoare de petrol din județele ce posedau această resursă, cum este cazul Fabricii de petrol din Târgoviște. Acestei firme, Primăria i-a trimis o adresă în care cerea o cantitate de 15-20.000 kg petrol de cea mai bună calitate pentru iluminat („Primăria acestui orași pentru iluminatul stradelor având nevoie să se dea 15-20.000 kilograme petrol de prima calitate nefinuși în condițiunile noului regulament predat până la gara T.Jiu jumătatea cantitatea... după aprobarea ofertei iar restul la 15 octombrie viitor și privind în sarcina furnizorului și cheltuielile relative pentru facerea contractului plus darea unei cauțiuni de 10% din valoarea totală a acesei furnituri. Subsemnatul are onoarea avă aduce la cunoștiință cele ce precede și vă roagă dacă voiți a vă însărcina cu asemenea furnituri”)⁵⁵. O altă firmă producătoare de petrol, Societatea Română pentru Industria și Comerțul de Petrol din București, în răspunsul dat la data de 4/16 martie 1895 adresei anterioare a Primăriei, preciza că putea oferi între 15-20 t de petrol „de regulament de prima calitate pentru iluminatul orașului Dtre pre un an cu prețul de lei 14 fie care sută kg neto franco fabrica noastră București exclusive butoi predabil în 2 rate la cererea Dtre. Butoaiele goale le primim înapoi dacă ni le înapoiați în bună stare franco la fabrica noastră București.”⁵⁶ La 5/17 martie 1895 a fost primit și răspunsul fabricii din Târgoviște prin care Primăria din Târgu Jiu era informată că firma sa putea să ofere între „15-20.000 kg petrol de prima calitate, fabricat în condițiunile noului regulament, adică: neinflamabil de cât la 23 grade C, predat franco gara T.Jiu; jumătate din cantitate imediat după aprobarea ofertei, iar restul la 15 Octombrie a.c., privindu-mă pe mine cheltuielile prentu facerea contractului, plus cauțiunea de 10% din valoarea totală a furnituri. Predarea petrolului se va face în butoaiele mele, trimise franco gara T.Jiu, iar Onor. Primărie se obliga a mi le înapoia, în bună stare, în

⁵³ *Ibidem*, f. 3.

⁵⁴ *Ibidem*, f. 13.

⁵⁵ D.J.A.N. Gorj, Fond *Primăria orașului Târgu Jiu*, vol. I, dos. 22/1895, f. 21.

⁵⁶ *Ibidem*, f. 24

cel mai scurt timp posibil.”⁵⁷ După cum se poate observa, fiecare firmă își prezenta propriile oferte, care priveau atât prețul petrolului propriu-zis, cât și transportul sau furnizarea vaselor de depozitat. Negocierile cu fabrica din Târgoviște au continuat, iar la 10/22 iunie 1895, proprietarul acesteia, Ioan Grigorescu informa Primăria în privința faptului că primise adresa acesteia din data de 6 iunie a aceluși an împreună cu un proiect de contract pentru furnizarea unei cantități de 20 t de petrol. Neprimind aprobarea instituției pentru oferta ce îi făcuse la datele de 5 și 18 martie „am considerat numita plată ca nulă și neavenită”, dar întrucât dorea să rămână furnizorul Primăriei, accepta să furnizeze cantitatea de petrol la un preț stabilit anterior dacă ar fi acceptat ca predarea întregii cantități să se facă printr-un singur transport și în cursul acelei luni. Pentru predări de petrol în luna octombrie a aceluși an oferea un preț de „lei 21 fie care kgr și dacă mi l veți confirma în curs de 15 zile d astăzi”⁵⁸.

La fel ca și în cazul fabricării lumânărilor de se necesare iluminatului public, nici în cazul gazului lampant nu se respectau regulamentele de fabricare. La 7 august 1895, printr-o circulară a Ministrului de Interne, Serviciul Sanitar atrăgea atenția primăriilor din țară asupra nerespectării regulamentului privind fabricarea și vânzarea produselor obținute din petrol distilat, primarii orașelor fiind însărcinați să se asigure că petrolul fabricat și comercializat să respecte condițiile regulamentului, iar ca petrolul fabricat în neconformitate cu prevederile regulamentului să se „denatureze”⁵⁹. Ministerul primea însă neîncetat reclamații că cea mai mare parte a petrolului lampant (gazului) fabricat în țară nu este conformă cu prescripțiile de calitate stabilite și că „din aproape 4000 vagoane cât se produce anual, abia 1000 vagoane este petrol regulamentar ca fabricanții au găsit mijloc de a da în comerț un petroleu care, de și nu întrece limita de inflamabilitate (23%), este însă amestecat cu oleuri grele care l face să aibă o lumină foarte slabă, să producă în casă fum și miros vătămător sănătății”⁶⁰. În urma inspecției fabricilor de petrol din țară, s-a descoperit că multe din acestea nu aveau nici măcar instalațiile necesare prevăzute de regulament, fiind lipsite de conducători apți să le administreze în mod sistematic și că, pe de altă parte, controlul autorităților în comunele rurale, mai ales, este foarte defectuos, căci neavând aparatul Abel Penoky, prescris de regulament, testarea se realiza turnând petrolul într-un vas, dându-i-se foc cu chibritul și văzându-l că arde era declarat neregulamentar. Apoi era denaturat și dat cărăușilor „cari transportă petroleul prin comunele rurale spre vânzare, perderi însemnate și inutile”. Primarului i se cerea

⁵⁷ *Ibidem*, f. 26.

⁵⁸ *Ibidem*, f. 39.

⁵⁹ Să fie distrus.

⁶⁰ D.J.A.N. Gorj, Fond *Primăria orașului Târgu Jiu*, vol. I, dos. 22/1895, f. 43.

să dea ordine severe ca regulamentul de fabricare și vânzare a petrolului (gazului lampant) să fie respectat⁶¹. Ca urmare a acestui fapt, într-o adresă a Primăriei către Casierul Comunal se preciza că orice cantitate de petrol intrată în oraș prin gară sau prin barierele orașului trebuia verificată de medicul orașului și de Polițai pentru respectarea ordinelor ministeriale⁶².

Pentru o mai bună verificare a calității gazului, Ministerul de Interne a emis o nouă circulară în care cerea primarilor comunelor urbane din țară să ia probe din petrolul bănuțit că nu respecta regulile de distilare și de a le trimite la București. În petrol se introduceau uleiuri grele parafinate ce rezultau după distilarea petrolului, care produceau un fum dăunător pentru sănătate („oleiului luminătoriu ei amestecă aceste oleuri grele, incapabile de a lumina cu benzină în acest fel de proporțiuni încât se inflamează la aparatul Abel-Penoky chiar la o temperatură superioară limitei regulamentare de 23 grade, asemenea amestecături sunt însă periculoase din cauză fumului care viciază atmosfera.”)⁶³. În cazul în care ar fi fost descoperit un petrol care nu respecta regulile stabilite, acela nu ar fi putut fi „denaturat” decât după informarea prealabilă a proprietarului care putea cere o reexaminare a produsului⁶⁴.

Cunoscând noile prevederi ministeriale, Primăria i-a trimis o cerere Societății pentru Comerțul Industriei de Petrol din București în care îi cerea acesteia să îi comunice prețul cu care aceasta ar fi furnizat o cantitate de 100 kg de petrol rafinat, predat în gară, fie în vase de lemn, fie în vase de metal „petrol care să întrunească condițiunile regulamentului respectiv precizând că pe viitor dorește să se aprovizioneze cu cantități mai mari”. Astfel de cereri au mai fost trimise unor societăți cu profil asemănător din Ploiești și din Buzău, iar pentru procurarea sticlelor de lampă („sticle duplex”) la firma lui Abraham Rosenthal din Craiova și la Fabrica de sticlărie din Azuga⁶⁵. Știind nevoia Primăriei orașului Târgu Jiu de petrol, Sursele și Fabrica de petrol de la Câmpina îi comunica acesteia la 3/15 decembrie 1895 că era gata să furnizeze petrolul cerut cu prețul de 16.50 lei suta de kg predată la gară. Cantitatea minimă pentru un transport ar fi fost de 10 t, iar livrarea urma să se facă în butoaiele de lemn ale firmei care trebuiau să fie returnate după două luni⁶⁶. Pe lângă ofertele primite de Primărie de la fabrici de petrol, la 12 decembrie 1895, M. I. Dănăricu și D. Ghibu din Târgu Jiu se ofereau să-i vândă Primăriei cu 16.50 lei/100 kg un vagon de 55 de butoaie de petrol calitate I care urma să vină pentru

61 *Ibidem*, f. 43.

62 *Ibidem*, f. 44.

63 D.J.A.N. Gorj, Fond *Primăria orașului Târgu Jiu*, vol. I, dos. 22/1895, f. 49.

64 *Ibidem*, f. 60.

65 D.J.A.N. Gorj, Fond *Primăria orașului Târgu Jiu*, vol. I, dos. 22/1895, f. 60.

66 *Ibidem*, f. 66.

ei. Răspunsul Primăriei a fost de a i se trimite un kilogram într-un vas sigilat pentru a fi examinat⁶⁷.

În ceea ce privește amplasarea felinarelor în oraș, la 9 octombrie 1896, într-o adresă a inginerului comunal către primarul Titu D. Frumușanu, cel dintâi îi comunica edilului încheierea amplasării stâlpilor de fontă pe strazile Victoria (de la nord la sud) și Unirii (de la est la vest)⁶⁸, „pentru care am plătit 3 Lei piesa” și cerea eliberarea mandatului de plată pentru restul de 70 de lei⁶⁹.

Desfășurarea licitațiilor pentru darea în antrepriză a iluminatului orașului prin felinare pe bază de petrol lampant a continuat și în această perioadă. La 23 februarie 1897, Primăria urbei Târgu Jiu anunța în ziarul Buletinul Gorjiului programarea pentru data de 8 martie a aceluși an, a unei licitații pentru asigurarea funcționării acestui serviciu („petrol lampant de prima calitate reglementar... Licitatiunea se ține cu oferte închise și conform art. 68-9 din legea comptabilității publice. Ofertele trebuie să fie însoțite de lei 1000 garanție provisorie. Supraoferte nu se primesc ci cu reserva pentru primărie că dacă la deschiderea ofertelor prețurile se vor părea prea exagerate atunci se va ține licitație orală între ofertatori. Condițiunile generale pentru această întreprindere se pot vedea la primărie. Primat Titu D. Frumușanu no. 3412-1897 ian. 31”⁷⁰. Ca urmare a faptului că nu se arătaseră doritori pentru licitația programată pentru 8 martie, „în urma publicațiunilor no. 3412 de la 31 dec. 1896” în legătură cu luarea în antrepriză a iluminatului orașului prin lămpi cu petrol, Primăria a hotărât organizarea unei alte licitații pentru data de 24 aprilie a aceluși an⁷¹, dar din nou a hotărât organizarea unei alteia pentru data de „30 iulie viitor, între orele 2-5 după amiazi”, având aceleași reguli pentru ofertanți⁷². Și de această dată neprezentarea niciunui doritor a determinat Primăria, la data de 5 iulie 1897, să hotărască organizarea unei alte licitații pe data de 30 august⁷³. Având nevoie de o cantitate de 6 t de petrol de cea mai bună calitate, Primăria a hotărât la 25 septembrie 1897, organizarea unei alte licitații pe data de 10 octombrie, pentru aprovizionarea cu acea cantitate. Conform legii, ofertele trebuiau să fie însoțite de o garanție de 150 de lei⁷⁴. Din cauza aceleiași probleme (nu se prezentau doritori), s-a hotărât

67 *Ibidem*, f. 68.

68 Străzile principale ale orașului.

69 D.J.A.N. Gorj, Fond *Primăria orașului Târgu Jiu*, vol. I, dos. 4/1896, f. 2.

70 *Buletinul Gorjiului foae judeciana si de publicatiuni adiministrative si judiciare 1885-1916*, nr. 9/23 februarie 1897, anul XIV, p. 4.

71 *Buletinul Gor-Jiului foae judeciana si de publicatiuni adiministrative si judiciare 1885-1916*, nr. 14/30 martie 1897, p. 3.

72 *Idem*, nr. 26/22 iunie 1897, p. 3.

73 *Idem*, nr. 32/3 august 1897, p. 3.

74 *Idem*, nr. 40/28 septembrie 1897, p. 3.

ținerea mai multor licitații pentru datele de 30 octombrie, 1 decembrie 1897 și 1 martie 1898⁷⁵.

Cantitatea de petrol (gaz lampant) necesară iluminatului a crescut, așa cum află dintr-un anunț din data de 4 ianuarie 1897, în care se menționa desfășurarea unei licitații în data de 24 ianuarie 1898 pentru aprovizionarea orașului cu 10 t de petrol calitatea întâi „predat franco gara T.-Jiu în vasele furnisorului în sarcina căruia privește și plata taxelor de acsize... Licitația se ține cu oferte închise... ofertele trebuie să fie însoțite de garanția provizorie de lei una sută. Garanția definitivă se fixează la lei 200. Petrolul se va preda Primăriei de furnizor în termen de zece zile de la data comunicării de aprobare a licitației. Petrolul va fi examinat mai întâi de Medicul comunal dacă întrunește bunele condițiuni de iluminat”⁷⁶. Primarul orașului era în acea perioadă Ion Mosculescu. Cantitatea a crescut și mai mult din moment ce se anunța la data de 22 februarie 1898, că se anunța organizarea unei licitații publice în care erau stipulate și o serie de obligații pentru cel căruia i s-ar fi adjudecat antrepriza. Licitația avea drept scop aprovizionare orașului cu cantitatea de 30 t de petrol, având să se desfășoare cu ușile închise. Petrolul urma a fi predat angajaților Primăriei cu recepția în gara orașului, fiind mai întâi analizat pentru a se stabili dacă întrunea „condițiunile primei cantități prevăzute în regulamentul respectiv pentru iluminare”. Cantitatea de petrol cerută urma a fi livrată eșalonat „...din cantitatea de 30.000 se va furniza de antreprenor în termen de 10 zile, de la comunicarea de aprobare și mai cantitatea de 10.000 kg iar restul de 20 se va furniza în luna octombrie 1898 în termen de 10 zile de la înștiințarea ce se va face”. Antreprenorul urma să depună drept garanție o sumă de 300 de lei, care urma a-i fi restituită după efectuarea întregului transport („Antreprenorul pentru stricta executare a contractului va depune suma de lei 300 care nu i se va restitui decât după efectuarea întregii furnituri de 30.000 kg petrol”). În sarcina antreprenorului cădeau, de asemenea, plata taxelor pentru introducerea petrolului în oraș și a timbrei necesare pentru încheierea contractelor necesare („În sarcina antreprenorului privește plata tacsei convenită casei comunale de la petrolul ce se introduce în oraș pentru consumare tacsă de lei 7 la suta de kilograme precum și timbrele necesare pentru facerea contractului de angajare furnituri și taxe de înregistrare”). Tot în seama sa cădea și obligația de a plăti transportul înapoi al vaselor după ce petrolul urma să fie golit (urma să fie adus din altă parte a țării), deoarece Primăria nu avea vase proprii („Și tot în sarcina antreprenorului privește plata transportului de înapoarea vaselor după ce se va deșerra petrolul, deoarece Primăria

⁷⁵ *Idem*, nr. 42/12 octombrie 1897, p. 3; 48/23 noiembrie 1897, p. 5; 52/21 decembrie 1897, p. 3.

⁷⁶ *Idem*, nr.1/4 ianuarie 1898, p. 3.

neavând vase pentru conservarea petrolului antreprenorul este obligat procura vasele sale până la consumarea petrolului”)⁷⁷. Nimeni nu s-a prezentat la această licitație, așa că la 22 martie 1898 se hotărâ ținerea unei alte licitații în data de 22 aprilie, la care doritorii trebuiau să depună o garanție provizorie de 1.000 de lei⁷⁸. Peste o lună, antreprenorul de până atunci al iluminatului public, G. Nicolăescu a declarat că nu mai dorea să efectueze aprovizionarea cu petrol a orașului, în consecință Primăria a hotărât deschiderea unei noi licitații la data de 21 aprilie 1898⁷⁹.

Pe lângă licitațiile pentru aprovizionarea cu materia primă (petrolul/gazul lampant), s-au organizat licitații și pentru aprovizionarea cu alte articole. Astfel, la 12 iulie 1898 se anunța desfășurarea pe data de 25 iulie la Primărie a licitației privind aprovizionarea cu 50 de stâlpi de stejar necesari pentru felinare. O altă licitație pentru acest articol a fost programată pentru data de 12 august ca urmare a faptului că nu se prezentaseră persoane interesate⁸⁰. În mod asemănător, a fost anunțată la 6 septembrie 1898, desfășurarea la data de 22 septembrie 1898 a unei licitații pentru aprovizionarea cu 1.500 sticle pentru lămpi „no. 11”, 800 „sticle de lampă dubluse”, 100 „mașini” de lampă, 60 de metri de americană, 20 de pachete de fitile pentru lampa cu sticle dubluse, zece duzini de chibrituri și 20 de kilograme de ulei mineral necesare iluminatului. Ofertele trebuiau să fie însoțite de 50 de lei depuși în numerar ca și garanție. Materialul trebuia să fie de cea mai bună calitate, urmând a fi predat Primăriei în termen de zece zile de la aprobarea licitației⁸¹. În anii următori s-au desfășurat în continuare licitații pentru petrol⁸².

Concluzii

Iluminatul prin petrol sau gaz lampant⁸³, a constituit o modalitate de iluminat public mai eficientă și mai modernă decât precedentă – iluminatul prin lumânări de seu. Ca și în cazul acesteia, modalitatea prin care Primăriile rezolvau chestiunea iluminatului, era organizarea unor licitații în urma cărora era ales un antreprenor (cel care prezenta oferta

⁷⁷ *Buletinul Gor-Jiului foae judeciana si de publicatiuni adiministrative si judiciare 1885-1916*, nr. 8/22 februarie 1898, p. 3.

⁷⁸ *Idem*, nr. 12/22 martie 1898, p. 3.

⁷⁹ *Idem*, nr. 17/26 aprilie 1898, p. 3.

⁸⁰ *Idem*, nr. 28/12 iulie 1898, p. 3.

⁸¹ *Buletinul Gor-Jiului foae judeciana si de publicatiuni adiministrative si judiciare 1885-1916*, nr. 36/6 septembrie 1898, p. 3.

⁸² *Ibidem*, nr. 37/13 sept. 1898, p. 2, nr. 1/3 ian. 1899, p. 2., nr. 7/14 feb. 1899, p. 2, nr. 11/14 martie 1899, p. 2, nr. 17/25 aprilie 1899, p. 3, nr. 49/5 dec. 1899, p. 4, nr. 31/30 iulie 1900, p. 3.

⁸³ Ambii termeni erau folosiți.

cea mai avantajoasă pentru Primărie), căruia i se adjudeca antrepriza. Între acesta și Primărie era încheiat un contract cu obligații pentru ambele părți. Spre deosebire de contractele privind darea în antrepriză a fabricării lumânărilor de seu, asigurarea iluminatului prin această modalitate se acorda pe o durată mai mare de timp (trei ani) și pe sume mai mari de bani. Acestea ca urmare a costurilor mai ridicate ce le implicau pentru antreprenor procurarea materialelor necesare (gazul, fitile, geamuri, felinare, stâlpi etc.) și transportarea lor uneori, reparațiile, etc., sau chiar dorința Primăriei de a fi sigură că va avea asigurat serviciul pe o perioadă mai mare de timp.

Urmărindu-și propriile interese, atât antreprenorii, cât și Primăriile doreau să obțină cât mai multe avantaje. Cum a fost cazul în Târgu Jiu, atât antreprenorii au încercat să eludeze unele obligații asumate în contracte, cât și Primăria a dorit să economisească mai mulți bani căutând antreprenori care să accepte un preț mai mic, deși încheiasse deja un contract cu un altul. Ilegalitatea acestei acțiuni a fost dovedită prin deliberarea Curții de apel din Craiova care i-a dat câștig de cauză antreprenorului Iancu Bărbulescu, acesta primind despăgubiri care să compenseze pierderile înregistrate.

Din păcate în cercetarea noastră nu am reușit să descopăr o mențiune exactă privind numărul de felinare cu gaz din oraș și nici dispunerea acestora, în jurul instituțiilor, sau în apropierea reședințelor particulare, etc. La trei ani după începutul secolului al XX-lea, Ministerului de Interne a emis o circulară în data de 10 iulie 1903, adresată primarilor „comunelor urbane reședințe de județ”, precum și prefectilor unor județe în care li se cerea acestora să raporteze modul cum era iluminat orașul la acel moment și ce sistem de iluminat era folosit („Ministerul având necesitate să cunoască modul cum este iluminat orașul Dvoastră vă rog să mi comunicați de urgență această știință, arătându-ne Dvoastră și ce anume sisteme de iluminat se întrebuintează actualmente”)⁸⁴. În privința orașului Târgu Jiu, Primăria condusă de Alexandru Pojogeanu-Sache declara la 16 iunie 1903 că „iluminatul acestui oraș se face cu petrol în lămpi de alamă cu felinare ficsate pe stâlpi de fontă”⁸⁵. Nu era precizat numărul acestora, amplasarea lor și nici existența vreunei alte forme de iluminat. Analizând informațiile din alte orașe, se observă că cea mai mare parte a orașelor mari (București, Iași, Craiova, Ploiești, Constanța) foloseau sisteme mixte de iluminat – electricitate în zonele centrale depinzând de mărimea orașului (deși pentru Craiova, de exemplu, se menționează

84 D.C.A.N. fond *Ministerul de Interne Direcțiunea administrațiunei județiane si comunale*, dos. 1036/1903 *reflativ la științele cerute de la Primari și Prefecți în privința sistemului de iluminat al orașelor*, f. 1.

85 *Ibidem*, f. 16.

doar utilizarea electricității)⁸⁶ și gaz (petrol lampant) la periferie. Orașele de mărime medie (Bacău)⁸⁷ foloseau aceeași îmbinare între cele două sisteme, iar orașele mici, foloseau, fie în întregime, fie cu excepția unor artere mai importante sistemul pe bază de petrol lampant. Aceasta deși electricitatea începea tot mai mult să pătrundă în folosința generală, iar avantajele sale față de orice formă de energie erau de necontestat. Din analiza documentelor de arhivă privind iluminatul pe baza gazului lampant în orașul Târgu Jiu, consider că dezavantajele acestui sistem, care au determinat dorința de electrificare la nivelul oricărui oraș sunt: imposibilitatea de a fi produs pe loc, așa cum puteau fi produse lumânările de seu sau electricitatea, acesta trebuind să fie procurat de la distanțe destul de mari, transportul dificil și costisitor, calitatea proastă care afecta iluminatul, etc.

86 *Ibidem*, f. 13.

87 *Ibidem*, f. 6.

Bibliografie:I. Fonduri de arhivă:

- 1) D.J.A.N. Gorj, Fond Primăria oraşului Târgu Jiu, dos. 31/1867-1873;
- 2) D.J.A.N. Gorj, Fond Primăria oraşului Târgu Jiu, dos. 19/1862-1867;
- 3) D.J.A.N. Gorj, Fond Primăria oraşului Târgu Jiu, dos. 22/1895;
- 4) D.J.A.N. Gorj, Fond Primăria oraşului Târgu Jiu, dos. 4/1896;
- 5) D.C.A.N. fond Ministerul de Interne Direcţiunea administraţiunei judeţiane si comunale, dos. 1036/1903 relativ la sciinţelel cerute de la Primari şi Prefecţi în privinţa sistemului de iluminat al oraşelor, f. 1, 6, 13, 16.

II. Periodice:

- 1) Buletinul Gor-Jiului foae judeciana si de publicatiuni adiministrative si judiciare 1885-1916, nr. 9/23 februarie 1897, anul XIV, p. 4 ;
- 2) Idem, nr. 14/30 martie 1897, p. 3 ;
- 3) Idem, nr. 26/22 iunie 1897, p. 3 ;
- 4) Idem, nr. 32/3 august 1897, p. 3 ;
- 5) Idem, nr. 40/28 septembrie 1897, p. 3 ;
- 6) Idem, nr. 42/12 octombrie 1897, p. 3 ;
- 7) Idem, nr. 48/23 noiembrie 1897, p. 5 ;
- 8) Idem, nr. 52/21 decembrie 1897, p. 3 ;
- 9) Idem, nr. 1/4 ianuarie 1898, p. 3;
- 10) Idem, nr. 8/22 februarie 1898, p. 3;
- 11) Idem, nr. 12/22 martie 1898, p. 3;
- 12) Idem, nr. 17/26 aprilie 1898, p. 3;
- 13) Idem, nr. 28/12 iulie 1898, p. 3;
- 14) Idem, nr. 36/6 septembrie 1898, p. 3;
- 15) Idem, nr. 37/13 sept. 1898, p. 2;
- 16) Idem, nr. 1/3 ian. 1899, p. 2;
- 17) Idem, nr. 7/14 feb. 1899, p. 2;
- 18) Idem, nr. 11/14 martie 1899, p. 2;
- 19) Idem, nr. 17/25 aprilie 1899, p. 3;
- 20) Idem, nr. 49/5 dec. 1899, p. 4;
- 21) Idem , nr. 31/30 iulie 1900, p. 3.